

PAULS LAKŠEVICS

1965. gada 21. aprīlī pāiet 100 gadu, kopš dzimis Baltijas botāniķis un entomologs Pauls Lakševics.

P. Lakševics dzimis Igaunijā, Repinā (netālu no Pleskavas ezera), ārsta ģimenē, beidzis Tērbatas universitātes medicīnas fakultāti. Nostrādājis vienu gadu Pēterburgā Aleksandra hospitālī par asistentu, Lakševics 1892. gadā ierodas Tērbatā, kur aizstāv doktora disertāciju par izbadējušos un izslāpušu dzīvnieku asins sastāvu. 1892. gadā Lakševics apmetas uz dzīvi Liepājā, kur līdz sava mūža galam (miris 1936. gada martā) strādājis par iekšķīgo slimību ārstu.

Botāniķa gaitās Lakševicu ievadījis viņa skolotājs K. Vinklers (vēlākais botāniķis Pēterburgas Botāniskajā dārzā). Lakševica lielo interesi par dzimtenes dabu raksturo tas, ka jau skolas gados viņš pirmo reizi Baltijā atklāja ezera izoeti (ezereni), lobēliju un meldru kosu, kā arī cītīgi nodarbojās ar kukaiņu vākšanu. Lakševica aizraušanos ar kukaiņu vākšanu atbalstīja ievērojamais Baltijas divspārņu vācējs Francis Sintenis (lielo Sinteņa divspārņu kolekciju savā laikā ieguva Rīgas dabaspētnieku biedrība).

Pēc pārcelšanās uz Liepāju Lakševics kopā ar K. Kupferu sāka cītīgi nodarboties ar vietējās augstāko augu floras pētīšanu. Vasarās viņi vāca augus Igaunijas salās un citur, pie kam Lakševics sāka vairāk uzmanības veltīt vietējām kārķļu formām. Šis grūtās augu ģints pziņā Lakševicu ievadīja krievu salikologs (kārķļu ģints pētnieks) T. Teplouhovs (1845.—1905.), kas dzīvoja Permas guberņā. 1902. gadā Tērbatas botānikas profesors N. Kuņecovs uzaicina Lakševicu apstrādāt kārķļus Kaukāza florai. Šā darba veikšanai Lakševics saņem literatūru un herbārijus gan no Tērbatas, gan Pēterburgas botāniskajām iestādēm, un īsi pirms pirmā pasaules kara darbs bija pabeigts (pētījums gan netika publicēts; manuskripts glabājas Ļeņingradā, PSRS ZA Botānikas institūtā). Lai labāk iepazītos ar salikoloģiju (zinātne par kārķļiem), Lakševics papildinās pie Zēmena Berlīnē un kopā ar zviedru salikologiem Enanderu un Floderusu 1911. gadā dodas ekspedīcijā uz Novaju Zemi un Lapzemi, no kurienes atgriežas ar bagātiem materiāliem un daudzām jaunām atziņām. Par to, ka Lakševics ir visu atzīts speciālists salikoloģijā, liecina tas, ka viņu uzaicina apstrādāt kārķļus Zinātņu akadēmijas izdotajam Krievijas floras herbārijam un ar viņu sarakstās Pēterburgas botāniķi Borodins, Fedčenko, Komarovs, Ļipskis, Ļitvinovs, Volfs, Maskavas zinātnieks Petuņņikovs un citi. Lakševics tiek uzaici-

nāts apstrādāt Sibīrijas, Tālo Austrumu un Centrālāzijas kārkļus. Taču uznākušais pasaules karš šo Lakševica veiksmīgi sākto darbu pārtrauc, un turpmākajos gados viņš visu savu brīvo laiku veltī divspārņu, it sevišķi garkāju (*Tipula*) pētīšanai. Atkal Lakševics sarakstās ar daudziem zinātņu centriem un publicējas daudz vairāk, nekā bija to darījis agrāk, apstrādājot kārkļus. Sajā Lakševica darbības posmā joprojām nav pārtrūkušas saites arī ar Ļeņingradas zinātniekiem, un 1936. gadā Ļeņingradā tiek publicēts Lakševica uzrakstītais Arktikas un boreālās Eirāzijas garkāju pārskats. Visu iecerēto Lakševics nepaspēj veikt, un daudz iesāktu rokrakstu paliek nepabeigti (Lakševics publicējis pavisam vairāk nekā 35 darbus).

Lakševica savāktie materiāli glabājas P. Stučkas Latvijas Valsts universitātē (vispārējie Baltijas floras vākumi — ap 11000 herbārija lokšņu), Ļeņingradā (daļa kārkļu vākumu), Stokholmā (materiāli kārkļu eksikātam; daļa no tiem tika izdoti 1950. gadā). Par Lakševica kārkļu pamatherbārija likteni, diemžēl, nav izdevies neko uzzināt. Nav izslēgts, ka pēc Lakševica nāves kukaiņi herbāriju sagrauzuši un tādēļ tas iznīcināts.

Laikabiedri Lakševicu raksturo kā klusu, atturīgu cilvēku. Par to liecina arī apstākļi, ka Lakševics nekad nav uzsvēris savus nopelnus, ne arī mēģinājis kaut kādi izvirzīties. Līdz pat mūža vakaram Lakševics mīlējis daudz iet kājām. Vācot materiālus, svētdienās noiet 40 km viņam bija nieks.

Ko mantojusi zinātne no Paula Lakševica darba? Ieguldīts akmens Baltijas un citu Padomju Savienības teritoriju kārkļu apzināšanā (Lakševics aprakstījis vairāk nekā 10 taksonus — jaunas formas zinātnē, no tiem 5 labi norobežotas kārkļu sugas), aprakstītas daudzas jaunas divspārņu sugas ne tikai no Padomju Savienības, bet arī no Rietumeiropas, nerunājot par tīri faunistiskajiem pētījumiem divspārņu grupā. Godinot P. Lakševica nopelnus dabas pētīšanā, viņa vārdā nosauktas četras divspārņu, viena mauragu un viena kārkļu suga. Varbūt akadēmiskā iestādē strādājošam zinātniekam tas nebūtu sevišķi daudz, bet jāatceras, ka Lakševics pētījumus veica par saviem līdzekļiem un tikai no darba brīvajā laikā.